

sional que aquest quatrecentista aragonès es va permetre. Fins i tot ha estat sempre estrany a la llengua d'oc, fins a l'extrem Sud del seu domini, car encara ho és àdhuc a la Vall d'Aran: allí vaig recollir *et paidú* 'el païdor' per anomenar l'estómac (des de Viella fins al Toran, 1924 ---: *k a nay em paidú* Canejan), però enlloc el verb, per tant fins aquest derivat, sense verb, ha de ser-hi un manlleu del català.

Fora de la nostra terra el mot no ha existit més que a Itàlia; no pas, però, en italià normal, sinó en dialectes d'Itàlia, i en formes com *paire*, *paidire* i semblants. Es va dir que tot plegat podia venir del llatí *PATI* 'patir, sofrir'. Comença això per ser impossible fonèticament: en català, on la -r- llatina entre vocals s'hauria conservat com a -d-; però no menys a Itàlia, on tampoc la -r- hauria desaparegut, i en el Sud d'Itàlia s'hauria mantingut sorda, com a -r-: ara bé justament és en el Migdia d'Itàlia on apareixen les formes *paidire*, *paidare*.

S'ha pensat en altres etimologies més fantasioses, que enumero més ràpidament. Jo i d'altres hem cavil·lat sobre *PAVIRE* i *PAVIMENTUM*, amb semàntica rebuscada i atrevida fonètica. També en el gr. *παιδευομαι* 'jo ensenyo', que mai no ha significat res d'això.⁸ Hom ha jurat altres cops algun ètmon germànic, a causa del diftong *AI*: però en germànic no hi ha res de semblant, i comença perquè no existeixen mots germànics antics amb *p-* inicial. O bé parlàvem d'un derivat del ll. *PACEM* (a base d'apaivagar'), a la qual cosa s'oposen les formes italianes absolutament. Contra *EXPEDIRE* hi hauria així mateix entrebancs fonètics i semàntics prohibitius. En fi passem, en cavalçada més ràpida, per: *PASCI* 'peixar', junt amb l'oc. *padoir* (veg. *PATI* ací i en el *DECH*), potser de la mateixa arrel indoeuropea ço que en tots sentits és llançar-se en el buit; *PLACIBILIS*, *IMPAVIDUS*...: tots aqueixos camins han estat explorats sense albirar-hi pistes ni agafadors.

Acabem per dir-nos que un mot tan antic en dos territoris romànics separats, i sense cap enllaç possible en el tresor lexical del llatí i del romànic, sense res en germànic ni en àrab ni en grec que pugui explicar-nos el, ha de ser pre-romà. I trobant-se en els Alps, a gran part d'Itàlia i en els Pirineus orientals, el més raonable és preguntar-se si no hi ha alguna arrel que signifiqui precisament 'pair, digerir' en les llengües indoeuropees. Ara bé n'hi ha una que apareix en moltes famílies d'aquesta gran nissaga, que comença amb una *p-*, i que justament té el sentit de 'digerir' i de 'madurar'. Arrel representada en els dominis grec, italià, índic, tocàric etc.⁹ És el mot que en grec va pendre la forma *πέττω* 'jo paeixo', *πέψις* 'digestió'.

Aquest mot és comú a totes les famílies indoeuropees amb el significat de 'coure, cuinar', o sigui que és el mateix que el ll. *COQUERE*. També en grec *πέττειν*, significà allora 'coure' i 'digerir', i en llatí tingué els sentits de 'coure' (*coquo*), 'digerir' (*concoquo*) i 'madurar' (*praecox*). Que la paraula que significa 'coure' prengui el sentit de 'digerir' és cosa que es repeteix pertot arreu: 'digerir' en italià, clàssic i modern, es diu *concuocere*; els nostres antics savis usaren

coure amb el significat de 'pair', com ho digueren Llull en diversos passatges de les seves obres (en *Blanq.*, O. C. I, 13; *Doctr. Pueril*, passim) i Arnau de Vilanova: «carn de vaqua o de bou --- són menjars grossers e no-s poden ben *coure* d'estiu en l'estómac --- lo molt menjar no-s poria *coure* ---» (*Anal. Sac. Tarr.* xxii, 11, 13).

Amb una o altra d'aquestes accepcions aquest verb *PEK^wō* es va retrobant en totes i cada una de les famílies lingüístiques del tronc indoeuropeu, i per tant n'hi havia d'haver una correspondència en els parlars dels soroptes. El grec *πέττω*, morfològicament, suposa una forma primitiva *PEK^wiō*; ara bé la complexa combinació *K^wi* es redueix a *Ki* en llatí vulgar, on *LAQUEUS* es va tornar *LACIU*, d'on *llaç*, it. *laccio* etc.; *TORQUEO* es reduí a *TORCIO* > *iòrcer*, *torcere*, *torcer*; el mateix *COQUERE* va convertir-se en *COCERE*, d'on cast. *cocer*, cat. *coure* etc. Doncs si podíem esperar que l'indoeur. *PEK^wiō*, portat pels soroptes es reduís a **PAKIRE*, i la *c* entre vocals davant *e* o *i*, després *-z-*, desapareix en català, ¿no pot ser simplement aquesta l'explicació del cat. *pair*?

Però hi ha les formes dels dialectes d'Itàlia, i allà la *c^l* no pot tenir aquest resultat. I això que també a Itàlia l'àrea geogràfica del mot fa pensar en un llenguatge afí al venètic o a l'illiri, no italià ni cèltic. *Paidire* i les seves variants s'estenen al llarg dels Alps; pel Piemont, a l'interior, i des dels Alps Marfims a Como, Valtellina, Bergamo, Brescia, Trento, fins a la Baixa Engadina,¹⁰ el Tirol, el Friül i l'Istria; des d'allà, per Venècia,¹¹ Emília i, tot al llarg de l'Adriàtic, per les Marques, els Abruzzi, fins a la Basilicata, arribant fins al napolità antic; amb punts esparsos per Calàbria i diversos llocs de Sicília.¹²

És a dir, quasi pertot. Però hi ha una grossa i voluminosa excepció: res en la zona del Lací i Campo Romano; res en tota la Toscana (d'aquí que no hagi pertangut mai a la llengua literària, ni a la llengua italiana pròpiament dita). Tant se val: ¿com s'explicaria aquest domini tan extens si no fos un antic terme autòcton, i sense relació directa amb el català; sense relació ni moderna ni medieval? El català no el pogueré rebre dels dialectes italians, car es tracta dels dialectes més apartats del tracte amb Catalunya, amb l'excepció de Sicília: on justament s'hi oposa la forma *appaidari* que revesteix allí, i quan Llull escrivia el *Plant de Nostra Dona*, any 1275, Pere el Gran, que dugué els catalans a Sicília —*d'ogni valor cinta la corda*— encara no era rei. I tampoc els dialectes italians no el pogueren rebre del català, per les mateixes raons: per la gran difusió per tot Itàlia, i perquè la *-d-* de *paidire* i anàlegs és evidentment originària i no es troba en català.

Afegim-hi que a Itàlia també consta en molts punts des d'antic. Car allà el tenim documentat en textos i glossaris del S. xv, a Bèrgamo,¹³ a Venècia i Verona,¹⁴ i en un poema escrit a Nàpols o a Campània. En un text epistolar de l'eminent predicador reformista Ger. Savonarola, anys 1480-90, relatiu a la preparació de carn d'aviram, primer bullida i després rostida: «---